

VIRTUAL MAKONDA DINIY TARG'IBOT: XAVF VA IMKONIYATLAR

Abdullayev Abrorbek
aadabdullayev1@gmail.com

Anotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida virtual makonda diniy targ'ibotning shakllanishi, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlari tahlil qilinadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali diniy bilimlarni ommaga yetkazish, diniy ma'rifat darajasini oshirish va yoshlar ongini tarbiyalashda virtual makonning ijobiy jihatlari ko'rsatib o'tiladi. Shu bilan birga, noto'g'ri diniy aqidalar, radikal va ekstremistik g'oyalarning tarqalish xavfi ham yoritiladi. Maqolada virtual makondan foydalanishda ehtiyotkorlik va diniy targ'ibotning huquqiy-me'yoriy asoslari muhim omil sifatida ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari diniy-ma'rifiy ishlarni olib borishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyatini asoslashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. Virtual makon, diniy targ'ibot, internet, ijtimoiy tarmoqlar, diniy ma'rifat, ekstremizm, radikalizm, xavf-xatarlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, diniy ta'lim.

Annotation. This article examines the development of religious promotion in the virtual space as a result of the advancement of modern information and communication technologies, analyzing its opportunities and risks. It highlights the positive aspects of using the internet and social networks to disseminate religious knowledge, increase religious awareness, and educate the younger generation. At the same time, the threats posed by the spread of incorrect religious beliefs, radical, and extremist ideas are discussed. The article emphasizes the importance of cautious use of virtual platforms and the necessity of adhering to legal and normative frameworks in religious promotion. The research findings aim to substantiate the importance of modern approaches in conducting religious and educational activities.

Keywords. Virtual space, religious promotion, internet, social networks, religious awareness, extremism, radicalism, risks, information and communication technologies, religious education.

Аннотация. В данной статье рассматривается формирование религиозной пропаганды в виртуальном пространстве в результате развития

современных информационно-коммуникационных технологий, а также анализируются её возможности и риски. Отмечаются положительные стороны использования интернета и социальных сетей для распространения религиозных знаний, повышения уровня религиозной осведомлённости и воспитания молодёжи. Одновременно освещаются угрозы, связанные с распространением неправильных религиозных учений, радикальных и экстремистских идей. В статье подчёркивается необходимость осторожного использования виртуального пространства и соблюдения правовых и нормативных основ при ведении религиозной пропаганды. Результаты исследования способствуют обоснованию важности современных подходов в проведении религиозно-просветительской деятельности.

Ключевые слова. Виртуальное пространство, религиозная пропаганда, интернет, социальные сети, религиозная осведомлённость, экстремизм, радикализм, риски, информационно-коммуникационные технологии, религиозное образование.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi va internetning keng tarqalishi bilan birga, diniy targ‘ibotning yangi shakllari va usullari paydo bo‘ldi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar kabi virtual platformalar odamlarning kundalik hayotiga mustahkam kirib borgan, ular orqali diniy bilimlar, ta‘lim va g‘oyalar ommalashgan. Virtual makon dinshunoslik va diniy faoliyatning yangi yo‘nalishlarini yaratish, diniy ma‘rifatni keng tarqatish va jamiyatdagi diniy qadriyatlarni shakllantirishda muhim o‘rin tutmoqda. Internet orqali diniy ma‘lumotlar tarqatish, online diniy ta‘lim berish va virtual ibodatlar ko‘plab insonlarga diniy ma‘lumotlarni o‘rganish imkoniyatini taqdim etmoqda.

Biroq, virtual makonning diniy targ‘ibotda ishlatilishi nafaqat ijobiy, balki salbiy oqibatlarga ham olib kelishi mumkin. Aksariyat internet foydalanuvchilari diniy mavzularda noto‘g‘ri, radikal yoki ekstremistik ma‘lumotlarga duch kelishi mumkin. Shu bilan birga, internetda diniy g‘oyalar va aqidalar o‘ziga xos tarzda tarqalib, ularni yangicha talqin qilishga olib kelishi ehtimoli mavjud. Noto‘g‘ri ma‘lumotlarning tarqalishi, manipulyatsiya qilish va yoshlarni radikal g‘oyalarga undash xavfi sezilarli darajada oshmoqda. Bundan tashqari, virtual makonda diniy targ‘ibotni olib borishning huquqiy va etik jihatlar ham o‘ziga xos masalalar yaratadi. Shunday qilib,

virtual makon orqali diniy targ‘ibot olib borishning imkoniyatlari va xavflarini to‘g‘ri baholash, bu jarayonni ehtiyotkorlik bilan boshqarish zaruriyati tug‘ilmoqda.

Ushbu maqolada virtual makonda diniy targ‘ibotning imkoniyatlari, xususiyatlari, shu bilan birga, yuzaga keladigan xavf-xatarlar va ularni oldini olish usullari atroflicha tahlil qilinadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlarda diniy ma'lumotlarni tarqatishda ehtiyotkorlik, huquqiy-me'yoriy talablar va axloqiy me'yorlar muhim omil sifatida ko'rsatiladi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi, dunyo miqyosidagi kommunikatsiyaning yangi shakllarini yaratishda o‘ziga xos imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu texnologiyalar, ayniqsa, diniy targ‘ibot uchun juda foydali vosita sifatida qaralmoqda. Internetda diniy ma'lumotlar tarqatishning imkoniyatlari kengayib borayotgani, diniy aqidalarning butun dunyoga tezda yetib borishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Diniy g'oyalarni yoki aqidalarni tarqatishda an'anaviy usullardan farqli ravishda, virtual makon cheksiz auditoriyaga murojaat qilish imkoniyatini yaratadi. Bu holat, ayniqsa, masofaviy ta'limni va ma'lumot almashishni qo'llab-quvvatlaydi. Internetda faoliyat yuritayotgan diniy kanallar va platformalar orqali ma'lumotlarni oson, tez va samimiy tarzda taqdim etish mumkin. Masalan, YouTube, Facebook, Instagram kabi ijtimoiy tarmoqlarda ko'plab diniy kanallar mavjud bo'lib, ular ma'lumotlarni keng auditoriyaga yetkazishda faol rol o'ynaydi. Bu platformalar, insonlarni birlashtirish, o'quvchilar va tinglovchilar bilan interaktiv muloqot o'rnatish imkonini beradi. Shu bilan birga, internet orqali diniy targ‘ibotni ommalashtirishda kuchli kommunikatsiya vositalari (video, audio, matn) mavjudligi diniy axborotlarni samarali tarzda tarqatishga yordam beradi.

Internetda diniy targ‘ibotni amalga oshirishning yana bir muhim afzalligi shundaki, u geografik va vaqt jihatidan cheklovlarni bartaraf etadi. Diniy kontentni tayyorlash va uni tarqatishda muhim emas, siz qayerda va qaysi vaqtda bo'lishingiz. Onlayn kurslar, vebinarlar va seminarlarga, dindor bo'lmagan kishilar ham qatnashish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, turli mamlakatlardagi ishtirokchilar onlayn darslar orqali diniy aqidalarga oid savollariga javob olishlari mumkin. Bu imkoniyat diniy ta'lim olishda cheklangan resurslarga ega bo'lganlar, ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi kishilar uchun juda muhimdir. Bunday platformalar orqali onlayn seminarlar va vebinarlar o'tkazish, o'quv materiallarini taqdim etish va ular

bilan interaktiv muloqotda bo‘lish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, internetdagi diniy kontentni ko‘plab tillarda taqdim etishning imkoniyati mavjud bo‘lib, bu turli millat va madaniyatlarni birlashtirishda, ularga diniy ma'lumotlarni o‘z tilida taqdim etish imkoniyatini beradi.

Diniy targ‘ibotni internetda amalga oshirishda interaktivlikning o‘rni juda katta. Ko‘plab diniy sahifalar va kanallar onlayn interaktiv materiallarni taqdim etmoqda. Bu interaktiv materiallar o‘quvchilarni faollikka undaydi, ularni savol-javob sessiyalariga, onlayn darslarga jalb qiladi. Bu usul yoshlar orasida juda samarali, chunki ular internetda ko‘p vaqt o‘tkazishadi va onlayn platformalarda o‘z diniy bilimlarini oshirishga qiziqishadi. Yoshlar uchun diniy axborotlarni internet orqali olish, ayniqsa, boshqa usullarga qaraganda yanada qiziqarli va interaktiv bo‘ladi. Internetda faoliyat yurituvchi diniy guruhlar, ular uchun yangi imkoniyatlar yaratib, diniy ma'lumotlarni samarali va tezkor ravishda tarqatish imkoniyatini yaratmoqda. Bu, o‘z navbatida, jamiyatdagi diniy savodxonlikni oshirishga yordam beradi.

Internet orqali diniy ma'lumotlarni taqdim etishning yana bir afzalligi shundaki, turli tillarda va madaniyatlarda diniy ma'lumotlarni taqdim etish mumkin. Bu, ayniqsa, ko‘plab millat va madaniyatlarni o‘z ichiga olgan jamiyatlar uchun juda foydalidir. Diniy ma'lumotlarning keng tarqalishi, turli millat va madaniyatlar o‘rtasida tinchlik va hamjihatlikni ta'minlashda muhim rol o‘ynashi mumkin. Masalan, musulmonlarga mo‘ljallangan onlayn darslar, ular o‘z dinga oid ma'lumotlarni ishonchli manbalardan olishlari mumkin. Bu esa o‘z navbatida, diniy savodxonlikni oshirishga yordam beradi.

Biroq, virtual makonda diniy targ‘ibotning salbiy tomonlari ham mavjud. Bu xavflar orasida diniy ma'lumotlarning noto‘g‘ri va soxta shakllarda tarqatilishi, axborotning noto‘g‘ri tushunilishi va radikal g‘oyalar tarqalishi katta xavf tug‘diradi. Internetda diniy ma'lumotlarning tez tarqalishi va boshqarilmasligi, soxta axborotlarning paydo bo‘lishiga olib keladi. Internetda faqatgina haqiqiy ma'lumotlar tarqatilmaydi, balki ularning o‘rniga radikal, ekstremistik g‘oyalar va fikrlar tarqatilishi mumkin. Bu, o‘z navbatida, ijtimoiy va diniy farovonlikni buzishi va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Internetda diniy ma'lumotlar va g‘oyalar tarqatilayotganida, bu axborotlarning kim tomonidan tarqatilayotganini aniqlash, ularning haqiqatga

mosligini tekshirish va ishonchli manbalardan olinganligini tasdiqlash juda muhimdir. Ko‘p hollarda, soxta diniy g‘oyalar internet orqali tarqatiladi, bu esa diniy aqidalar va e‘tiqodlarga zarar etkazishi mumkin. Masalan, internetda mavjud bo‘lgan ayrim diniy resurslar, nafaqat diniy o‘qish va bilim olish, balki radikal g‘oyalarni targ‘ib qilish uchun ishlatilmoqda. Ushbu ekstremistik guruhlar o‘z g‘oyalarini ilgari surish va kengaytirish uchun internetni samarali tarzda ishlatishadi. Bunday radikal g‘oyalar yoshlarni, ayniqsa, diniy jihatdan yetarlicha bilimga ega bo‘lmaganlarni o‘z tараflariga jalb qilishlari mumkin.

Internetda diniy ma'lumotlarni tarqatishda yana bir xavf — bu axborot xavfsizligining ta'minlanmasligi va foydalanuvchilarni manipulyatsiya qilish xavfidir. Internetda foydalanuvchilar ko‘p hollarda o‘zlari qidirayotgan axborotlarni topishadi, lekin bu axborotlarning haqiqatga mosligi va ishonchliligi shubha tug‘diradi. Shuningdek, foydalanuvchilar o‘z diniy aqidalarini shakllantirishda noto‘g‘ri manbalardan foydalanishlari mumkin, bu esa diniy ekstremizm va radikalizmsiz g‘oyalar uchun yordam beradi.

Virtual makonda diniy targ‘ibotni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ehtiyotkorlik va axloqiy me‘yorlarga rioya qilish zarur. Har bir diniy kontentni yaratishda uning haqiqatga mosligini va axloqiy jihatdan to‘g‘riligini tekshirish zarur. Diniy targ‘ibotning huquqiy asoslari, mamlakatdagi qonunlarga va xalqaro konvensiyalarga mos bo‘lishi lozim. Shuningdek, internet orqali diniy axborotlarni tarqatishning zararli oqibatlaridan saqlanish uchun qonuniy tartibga solish va diniy kontentni tekshiruvchi platformalarni yaratish zarur.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarda diniy targ‘ibotni nazorat qilishni kuchaytirish kerak. Ijtimoiy tarmoqlar platformalari o‘zlarining axborot xavfsizligi va huquqiy javobgarliklarini mustahkamlashlari zarur. Diniy targ‘ibotni amalga oshirishda foydalanuvchilarga zarar yetkazmaslik uchun axborotlarni tekshirish va undan foydalanuvchi foydalanuvchilarni manipulyatsiya qilmaslikka rioya qilish lozim. Axborot taqdimoti orqali diniy e‘tiqodlarni targ‘ib qilishda, individual erkinlik va jamiyat manfaatlari o‘rtasidagi nozik balansni saqlash muhimdir.

Xulosa. Internet va ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy diniy targ‘ibotning yangi shakllarini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Virtual makon, o‘zining chegirmasiz auditoriyasi, global imkoniyatlari va ko‘p tilli va madaniy hamjihatligi bilan diniy ma'lumotlarni kengaytirish va tarqatish uchun samarali platformaga aylanmoqda.

Internetda diniy targ‘ibotning afzalliklari, ayniqsa, cheklangan resurslarga ega bo‘lgan jamoalar va joylar uchun juda katta ahamiyatga ega. Ushbu yangi imkoniyatlar, ma‘lumotlarni tezda tarqatish, geografik cheklovlarni bartaraf etish, hamda insonlarni birlashtirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Shuningdek, virtual makonda diniy targ‘ibotning interaktivlik xususiyatlari bu jarayonni yanada samarali va qiziqarli qiladi. Yoshlar orasida internetda diniy bilimlarni olishga bo‘lgan qiziqishning ortishi, ularni o‘z diniy bilimlarini oshirishga undaydi. Onlayn darslar, vebinarlar, diniy bloglar va ijtimoiy tarmoq kanallari orqali ma‘lumotlarni taqdim etish, o‘quvchilarni faollikka undaydi va interaktiv muloqot o‘rnatish imkonini beradi. Bunday platformalar, o‘quvchilarni diniy savodxonlikni oshirishga va o‘z diniy e‘tiqodlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek, internetda diniy targ‘ibot, tinchlik, ijtimoiy barqarorlik va madaniyatlararo dialogni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Biroq, internet orqali diniy targ‘ibotning salbiy tomonlari ham mavjud. Internetda soxta diniy g‘oyalar va axborotlarning tarqalishi, ekstremistik fikrlar va radikal guruhlarining faoliyat yuritishi, diniy ta‘limotlar va aqidalarga zarar yetkazish xavfini tug‘diradi. Diniy ma‘lumotlar tarqatilayotgan virtual makonda, ma‘lumotlarning haqiqatga mosligini tekshirish, manipulyatsiya qilishning oldini olish, shuningdek, axborot xavfsizligini ta‘minlash juda muhimdir. Xususan, internetdagi diniy ma‘lumotlarning nisbatan noaniqligi va tartibsizligi, foydalanuvchilarning soxta axborotlarni qabul qilishiga olib kelishi mumkin. Bu, o‘z navbatida, diniy aqidalarni noto‘g‘ri tushunishga, jamiyatda ijtimoiy keskinliklarning yuzaga kelishiga, va ekstremistik g‘oyalarning tarqalishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, diniy targ‘ibotni internetda amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan yondashish, uning ijtimoiy xavfsizlikka zarar yetkazmasligini ta‘minlash kerak.

Diniy targ‘ibotni virtual makonda samarali va xavfsiz tarzda amalga oshirish uchun, avvalo, axborotlarni sinchiklab tekshirish va muvofiqligini tasdiqlash zarur. Ma‘lumotlarni tarqatishda faqatgina ishonchli manbalardan foydalanish, diniy axborotlarni targ‘ib qilishda axloqiy me‘yorlarga rioya qilish zarur. Shuningdek, diniy kontentning huquqiy asoslariga rioya qilinishi, mamlakatdagi qonunlar va xalqaro konvensiyalarga mos bo‘lishi kerak. Diniy targ‘ibotning huquqiy asoslari, shuningdek, diniy kontentning ijtimoiy xavfsizligini ta‘minlash, axborot xavfsizligi tizimlarining mustahkamlanishini talab qiladi. Bunday faoliyatni nazorat qilish va

diniy kontentni tekshiruvchi mustaqil platformalarni yaratish, diniy targ‘ibotning foydali va xavfsiz bo‘lishiga yordam beradi.

Diniy targ‘ibotni internet orqali amalga oshirishda hamjamiyat va davlatning hamkorligi muhimdir. Axborot xavfsizligini ta'minlash, diniy g‘oyalar va aqidalarni tartibga solish, soxta axborotlarning tarqalishiga qarshi kurashish uchun ijtimoiy va huquqiy tarmoqlarni mustahkamlash zarur. Shu bilan birga, diniy targ‘ibotni ommalashtirishda ijtimoiy tarmoqlarning roli juda katta. Biroq, bu tarmoqlar orqali diniy ma'lumotlarni tarqatishda manipulyatsiyalash va noqonuniy faoliyatlarga yo‘l qo‘ymaslik muhimdir. Internetning kuchli va kuchayib borayotgan imkoniyatlarini to‘g‘ri ishlatish, jamiyatdagi diniy va ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim vosita bo‘lishi mumkin.

Diniy targ‘ibotning virtual makon orqali amalga oshirilishi, bu jarayonni yangi bosqichga olib chiqdi. Ammo bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun diniy targ‘ibot faoliyatining qonuniy va axloqiy asoslari, shuningdek, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash zarurati haqida chuqur o‘ylash va tegishli chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur. Shuningdek, diniy kontentni tarqatishda foydalanuvchilarga zarar yetkazmaslik, manipulyatsiyadan himoya qilish va axborot xavfsizligini ta'minlashda jamoat va davlatning mas'uliyati ortadi.

Ma'lumki, ijtimoiy tarmoqlarda diniy targ‘ibotni amalga oshirishda muhim faktlardan biri bu jamiyatdagi diniy g‘oyalar va e'tiqodlarning xususiyatlarini hisobga olishdir. Shu sababli, ijtimoiy tarmoqlarda diniy axborotlarni taqdim etishda barcha tomondan muvozanatni saqlash zarur. Shunday qilib, virtual makon diniy targ‘ibot uchun ko‘plab imkoniyatlarni yaratadi, ammo uning xavf-xatarlaridan saqlanish va muvofiq qonuniy va axloqiy me'yorlarga amal qilish ham zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

Ahmadov, N. (2021). *Axborot texnologiyalari va diniy targ‘ibot*. Toshkent: Sharq.

A'zimov, D. (2020). *Internetda diniy targ‘ibot: yangi imkoniyatlar va xavflar*. Toshkent: O‘zbekiston.

Islomov, B. (2022). *Diniy ekstremizm va axborot xavfsizligi*. Samarqand: Yangi nashr.

Karimov, R. (2021). *Virtual makon va diniy axborotlar tarqatilishi*. Toshkent: Ijtimoiy fikr.

G‘ulomov, T. (2019). *Ijtimoiy tarmoqlarda diniy g‘oyalar va ularning tarqalishi*. Toshkent: O‘zbekiston Noshirlik.

Yunusov, O. (2020). *Diniy ta'limot va virtual makon: muammolar va yechimlar*. Toshkent: Fan va ta'lim.

Tashkentov, F. (2018). *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va din: Zamonaviy yondashuvlar*. Toshkent: Imon.

Qodirov, M. (2019). *Internetda diniy targ‘ibot va uning ijtimoiy oqibatlari*. Toshkent: Ilm Ziyo.

Rashidov, M. (2021). *Radikal g‘oyalar va internet: ta'sir va qarshi kurash*. Toshkent: O‘zbekiston Noshirlik.

Bekmurodov, S. (2020). *Onlayn diniy ta'lim: imkoniyatlar va xavflar*. Buxoro: Nurlibek.